

LA TÈCNICA CONSTRUCTIVA DE L'EDIFICI OCTOGONAL DE CAN FERRERONS (PREMIÀ DE MAR, BARCELONA)

L'edifici octogonal de Can Ferrerons, que conserva parets de fins a tres metres d'alçada, es va construir seguint les tècniques constructives pròpies dels edificis nobles dels segles IV, V i VI. Els fonaments són d'encofrat perdut, el primer tram aeri dels murs és de maçoneria o paredat, mentre que a partir de la segona filada s'utilitza

l'encofrat. La construcció en tongades serveix per anar entrelligant els murs. S'hi detecta, en algun punt, la tècnica del pseudo *opus spicatum*. Els angles estan reforçats amb grans carreus, com és comú en aquest tipus d'edificis tardoantics. Es tracta del darrer testimoni constructiu d'aquesta important vil·la romana, que en

les darreres fases de vida pateix una ruralització i degradació considerables.

Paraules clau: Premià de Mar, edifici octogonal, tardoantiguitat, pavelló de recepció, encofrat, pseudo *opus spicatum*, lloc de producció, instal·lació vitivinícola

LA TÉCNICA CONSTRUCTIVA DEL EDIFICIO OCTOGONAL DE CAN FERRERONS (PREMIÀ DE MAR, BARCELONA)

El edificio octogonal de Can Ferrerons, del que se conservan paredes de hasta 3 m de altura, fue construido siguiendo las técnicas constructivas propias de los edificios nobles de los siglos IV, V y VI. Los cimientos son de encofrado perdido, el primer tramo aéreo de las paredes es de mampostería o tabicado, en tanto que a partir de la segunda hilada se utiliza el encofrado.

La construcción en tongadas permite entrelazar los muros. Se detecta, en algunos puntos, la técnica del pseudo *opus spicatum*. Los ángulos están reforzados con grandes sillares, algo por otra parte común en este tipo de edificios tardoantiguos. Se trata del último testimonio constructivo de esta importante villa romana, que en sus últimas fases de

vida experimenta una ruralización y una degradación considerables.

Palabras clave: Premià de Mar, edifici octogonal, tardoantigüedad, pabellón de recepción, encofrado, pseudo *opus spicatum*, lugar de producción, instalación vitivinícola

THE CONSTRUCTION TECHNIQUE OF THE OCTAGONAL BUILDING OF CAN FERRERONS (PREMIÀ DE MAR, BARCELONA)

The octagonal building of Can Ferrerons, which preserves walls of up to three metres high, was constructed following the techniques characteristic of 4th, 5th and 6th century mansions. The foundations are of permanent formwork, the first aerial section of the walls is rubblework or rammed earth, while from the second course

formwork is used. The construction in layers serves to gradually interlink the walls. At some point we find the pseudo *opus spicatum technique*. The angles are reinforced with large ashlar, as is usual in these types of Late Ancient buildings. It is the last construction example of this important Roman villa, which in the last phases of its life

suffered a notable ruralisation and degradation.

Key words: Premià de Mar, octagonal construction, Late Antiquity, reception pavilion, formwork, pseudo *opus spicatum*, production place, viticulture premises

LA TECHNIQUE DE CONSTRUCTION DU BÂTIMENT OCTOGONAL DE CAN FERRERONS (PREMIÀ DE MAR, BARCELONE)

Le bâtiment octogonal de Can Ferrerons, qui conserve des murs pouvant atteindre jusqu'à trois mètres de haut, a été construit selon les techniques de construction propres aux bâtiments nobles des IVe, Ve et VIe siècles. Les fondations sont en coffrage perdu, le premier tronçon aérien des murs est en maçonnerie tandis qu'à partir de la deuxième partie on utilise

le coffrage. La construction par phases sert à entrelacer les murs. On y détecte, à certains points, la technique de pseudo *opus spicatum*. Les angles sont renforcés par de grandes pierres de taille, comme il est d'usage dans ce type de construction de l'époque de l'Antiquité tardive. Il s'agit du dernier témoignage en terme de construction de cet important domaine foncier

romain qui, au cours des dernières années de sa vie, souffre une ruralisation et une dégradation considérables.

Mots clé : Premià de Mar, construction octogonale, Antiquité tardive, pavillon de réception, coffrage, pseudo *opus spicatum*, lieu de production, installation vinicole.

1. Història del jaciment

El jaciment arqueològic de la Gran Via–Can Ferrerons, amb el seu excepcional edifici octogonal, es troba situat a la zona nord-est del municipi de Premià de Mar (Barcelona), uns dos-cents metres per sota del Camí del Mig –que és l'antiga Via Augusta en el seu pas per la zona–, pràcticament al límit del terme municipal de Premià de Dalt (fig. 1).

Les primeres troballes arqueològiques en aquesta àrea es remunten al mes de març de l'any 1969, quan es va trobar un mosaic de dibuixos geomètrics de l'època dels Severes, amb un afegit del segle IV o V, cinc dipòsits davall, pertanyents a una fase anterior, diverses parets i algun enterrament (Prevosti, 1981: 128-132, lám. XVIII, núm. 1-9). En les obres d'urbanització de la zona es van destruir moltes altres restes (Coll, 2004: 261-262). A finals de 1999, amb motiu de la construcció d'un col·lector al carrer de Mossèn Jacint Verdaguer, es van poder excavar diverses àrees pertanyents a la part productiva del jaciment, amb una cronologia àmplia que anava des de l'època d'August fins al segle V dC (Coll, 2004: 262-265).

En un nou control d'obra dut a terme a finals de l'any 2000, es descobria l'edifici octogonal de Can Ferrerons (Bosch, Coll, Font, 2002, 2005; Coll, 2004: 266-270; 2009a; 2009b: 219-220; 2015: 4; Puche *et alii*, 2014; Font, 2013¹). Després d'un estudi de paraments (Chorén, Parra, Salvadó, 2015²) i del condicionament per a la visita, el monument obria les seves portes al públic el març de 2015 amb el nom de Museu Romà de Premià de Mar.

L'excavació en extensió propiciada per la urbanització del sector Gran Via de Lluís Companys/plaça del Dr. Ferran, a partir de 2002, revelà l'existència d'un gran magatzem vinícola, actiu des del segon quart del segle I aC i el segle I dC, que posteriorment es convertiria en una zona enjardinada o tal vegada de conreu³ (Coll, 2004: 270; Carbonell, 2009; Coll, 2009b: 221-222). Aquestes restes, desaparegudes sota la urbanització, han proporcionat les evidències més antigues de poblament del jaciment (Prevosti, Coll, Bagà, 2015), lligat a un lloc de producció amfòrica (Coll, Prevosti, Bagà: en premsa).

Tot plegat conforma una àrea d'interès arqueològic d'aproximadament 5,5 ha d'extensió, que coneixem molt parcialment a causa dels processos urbanístics del sector i que presenta una àmplia forquilla cronològica, que va des del primer terç del segle I aC fins al voltant del 600 dC. En època tardana, segurament es tractava d'una vil·la, de la qual devia formar part l'edifici octogonal.

2. Característiques arquitectòniques de l'edifici i fases d'ocupació

2.1 EL PLANTEJAMENT

L'edifici octogonal de Can Ferrerons conserva parets amb alçades que ronden els 3 m. Comprèn 735 m², inclòs l'annex exterior, on se situa un *propigneum*. L'obra respon clarament a un projecte arquitectònic previ, executat de nova planta en una única fase constructiva (Puche *et alii*, 2014). Va ser dissenyat a partir d'un pla geomètric ben establert, basat en el peu romà. L'orientació també està ben definida, amb cadascuna de les façanes de l'octògon orientada cap a un dels punts cardinals. El diàmetre màxim de l'edifici, és a dir, de l'octògon extern, és de 100 peus romans. Cadascun dels costats fa 40 peus. El diàmetre de l'octògon central és de 50 peus (fig. 2).

La distribució interna de l'edifici gira entorn de l'habitació central octogonal, que té una superfície d'uns 148 m². Des d'aquest espai s'accedeix a quatre habitacions quadrangulars, d'uns 40 m², situades als laterals NO, NE, SE i SO (fig. 2: àmbits 8, 9, 14 i 20). Els altres quatre costats, això és, N, E, S i O, s'obren a una subdivisió d'àmbits menors, de planta pentagonal o trapezoïdal, que segueixen un patró simètric basat en un octògon intermedi. El resultat és l'obtenció de nombrosos àmbits que confereixen a l'edifici una singular complexitat, que posa més en relleu l'aspecte geomètric que el pròpiament funcional. Respon al tipus arquitectònic de planta central, que es va fer molt comú en els segles IV, V i VI en l'arquitectura de prestigi. Els edificis de planta central s'apliquen en aquest període als edificis públics, religiosos i funeraris i també apareixen

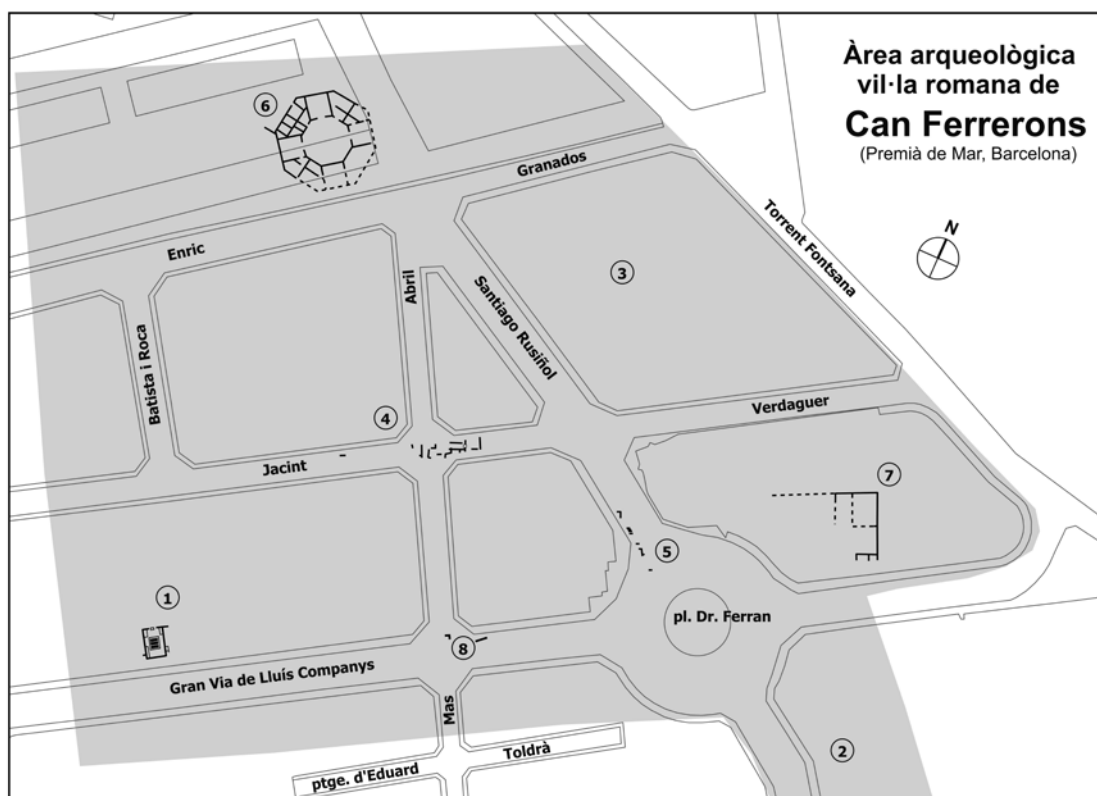
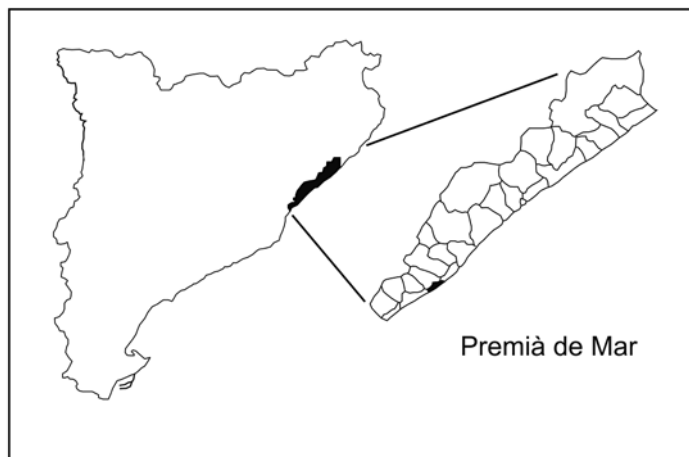
*Museu Romà de Premià de Mar. collmr@premiademar.cat.

**ICAC. mprevosti@icac.cat.

1. J. FONT. 2013. *Intervenció arqueològica Horta Ferrerons-Vil·la romana de Can Ferrerons. Premià de Mar, el Maresme, 2001-2008*. Memòria inèdita. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

2. J. CHORÉN; I. PARRA; I. SALVADÓ. 2015. *Consolidacions puntuals, neteja i estudi arqueològic dels paraments de Can Ferrerons*. Informe inèdit. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

3. R. QUADRADA. 2002. *Informe preliminar. Intervenció arqueològica al solar situat entre la Gran Via de Lluís Companys, els carrers Santiago Rusiñol i Mn. Cinto Verdaguer i el torrent Fontsana de Premià de Mar (el Maresme)*. Informe inèdit. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona. C. CARBONELL. 2006. *Intervenció arqueològica a la vil·la romana de Can Ferrerons. Parcel·la delimitada pels carrers Gran Via, Jacint Verdaguer, Santiago Rusiñol i torrent Fontsana. Premià de Mar, el Maresme. 26 de juliol-25 de setembre de 2006*. Memòria inèdita. Arxiu del Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

1 - Gran Via 229; 2 - Mas Foixà; 3- Vallpremià; 4 - carrer Jacint Verdaguer; 5 - carrer Santiago Rusiñol; 6 - edifici octogonal; 7- pl. del Dr. Ferran; 8 - Troballes 2015.

■ Àrea de jaciment

Figura 1
Localització de l'àrea arqueològica de Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)

Figura 2
Planta de l'edifici octogonal de Can Ferrerons. Escala 1/125. [Autor: Josep Font Piquer (Actium, SCP)]

amb freqüència a l'arquitectura domèstica noble, com és el cas present.

El sector més ben conegut de l'edifici és l'extrem occidental, i és també el més ben conservat (fig. 2: àmbits 1-5 i 7). Es tracta del lloc destinat a un petit *balneum* de caràcter privat. El conjunt ocupa uns 95 m² perfectament adaptats des del seu plantejament a l'espai resultant de la geometria octogonal de l'edifici, que segueix els preceptes vitruvians pel que fa a la seva orientació. Presenta un desenvolupament lineal i és de recorregut retrògrad (Garcia-Entero, 2005: 40-43). Consisteix en quatre estances termals: *apodyterium*, *frigidarium* amb piscina, *tepidarium* i *caldarium* amb *alveus*, a més d'un *propigneum* exterior a l'octògon des del qual s'alimentava el *praefurnium* de l'*hypocaustum*. Tot es conserva en un excel·lent estat, incloses les arcades, orientades vers el *praefurnium*, per facilitar l'entrada de l'aire calent, un cas únic a *Hispania*.

Els banys, juntament amb les habitacions rectangulars, serien la raó de ser de l'edifici: l'interpretem com un gran pavelló de recepció, pertanyent al tipus arquitectònic de planta central, molt habitual en els segles IV-VI dC.

Atès que no es va trobar cap desguàs ni drenatge de l'espai central de l'edifici, creiem que tot ell anava cobert. El gruix de les parets i l'estructura de l'edifici devien permetre la coberta en cúpula de la sala central, ara bé, sense sobredimensionaments. Com que les edificacions romanes solien estar sobredimensionades, pensem que també això apunta que cal descartar la cúpula. Així doncs, creiem que la coberta devia ser de fusta i amb teulada de *tegulae*.

La restitució en alçada que proposem per a Can Ferrerons és amb les parets de la sala octogonal central més elevades que les parets de les sales rectangulars, cosa que permetria obrir finestres per a l'entrada de llum a la part alta. De fet, és una solució ben característica, comuna en edificis de planta central, que trobem en innumerable mausoleus, baptisteris i esglésies, i que també es donava en l'arquitectura domèstica. Un exemple proper d'aquest tipus d'arquitectura es troba a l'edifici funerari de Sant Miquel de Terrassa (Garcia, Moro, Tuset, 2009: 127-145),

per bé que Can Ferrerons no es cobrí necessàriament amb cúpula.

2.2 LA REOCUPACIÓ DE L'ESPAI DE RECEPCIÓ

El període més ben conegut de l'edifici és una segona ocupació, que cronològicament es desenvolupa entre els segles V i VI dC i es caracteritza per la reocupació de la construcció per destinar-la a diverses activitats productives, fet comparable al d'altres establiments de l'època (Prevosti, Clariana, 1993; Clariana, Prevosti, 1994; Ripoll, Arce, 2001: 26 i s.; Garcia-Entero, 2005-2006). Els antics *caldarium* i *tepidarium* esdevindran en aquest moment sengles llocs d'habitació, en què es documenta el sòl d'ocupació i també una llar de foc, mentre que a la zona nord-est s'hi bastirà una instal·lació vitivinícola amb tots els seus components, que inclouen *lacus*, una premsa amb la circumferència de l'*area*, *pedicines* per als *arbores*, un contrapès i diverses *cellae vinariae*, amb *dolia defossa*.

Juntament amb la instal·lació vitivinícola diversos àmbits acullen també en aquest període estructures de combustió que testimonien un taller metal·lúrgic. Es tracta de cubetes excavades al sòl geològic, on s'observa clarament una termoalteració a causa de les altes temperatures i la presència de diversos estrats de residus com cendres, carbons i escòries de ferro. La reutilització de l'edifici resulta evident i la defineix un conjunt d'estructures pertanyents a una notable instal·lació industrial amb dues activitats ben definides, la vinícola i la metal·lúrgica. L'edifici pot haver-se convertit, doncs, en un lloc en el qual es duen a terme tasques especialitzades per als hàbitats rurals dels voltants, dels quals ignorem el grau de dependència, en la línia que esmenta Pal·ladi en la seva obra *Opus agriculturae* (en el mateix sentit: Palahí, Nolla, 2010: 14).

2.3 L'ESPAI COM A ZONA DE NECRÒPOLIS

Finalment, es documenta una tercera etapa en la qual, un cop abandonades les instal·lacions, es duen a terme diverses inhumacions. Això succeïa en la segona meitat del segle VI, o potser ja a principis del segle VII dC. Tam-

Figura 3
Fonamentació i pseudo *opus spicatum*.
[Fotografia: Ramon Coll]

Figura 4
Cadena cantonera exterior de l'octògon.
[Fotografia: Ramon Coll]

bé l'ocupació d'espais residencials de vil·les romanes per tombes, a la tardoantiguitat, és un fet ben corrent, del qual trobaríem molts exemples (Clariana, Prevosti, 1994). Respon a la reducció de l'espai ocupat per l'establiment rural i la consegüent invasió dels espais abandonats per les àrees de necròpolis dels voltants de la vil·la.

3. La tècnica constructiva

Les estructures murals foren aixecades emprant tres tècniques fonamentals⁴:

- Encofrat perdut: el material és dipositat dins mateix de la rasa de fonamentació, que actua de calaix d'encofrat, amb unes amplades que oscil·len entre els 0,60-0,80 m per aproximadament 1 m de fondària, tot i que en alguns sectors fou menor. Aquesta tècnica s'utilitza fonamentalment a les banquetes de fonamentació, visibles a les parets perimetrals dels octògons exterior, intermedi i central, a les habitacions quadrangulars i als murs radials (fig. 3, b/n i color). Sol ser una forma habitual de fer els fonaments a l'antiguitat tardana (Hauschild, 1982: 78), com és el cas de la muralla de la fortalesa romana de Sant Cugat del Vallès (Artigues *et alii*, 1997: 31) o Sant Miquel de Terrassa (Garcia, Moro, Tuset, 2009: 128, fig. 265), tot i que hi poden haver excepcions, com la de l'aula o sala de recepció del bisbe de *Barcino*, on no es constata fonamentació (Beltrán de Heredia, 2007: 147).
- Maçoneria o paredat: s'utilitza fonamentalment en el primer tram aeri dels murs, durant la fase constructiva, d'aproximadament un metre d'alçada. També es fa servir en les estructures aixecades/reparades posteriorment, durant la segona fase d'ocupació de l'edifici. Els murs tenen de mitjana uns 45 cm de gruix. Les filades de pedra no solen ser gaire regulars, i resulta habitual l'ús de peces ceràmiques per tal d'aplanar les estructures a la part superior, en forma de filades. Cal dir que els angles exteriors de l'octògon s'obtenen mitjançant grans carreus de granit, disposats en cadena cantonera (fig. 4). La tècnica de reforçar els angles mitjançant l'ús de grans carreus és habitual a la tardoantiguitat, com es constata al *castellum*

de Sant Julià de Ramis (Burch *et alii*, 2005: 194; Burch *et alii*, 2006: 36-37 i 43), a Sant Miquel de Terrassa (Garcia, Moro, Tuset, 2009: 127-145), a l'edifici de la cúpula de Centcelles (Schlunk, Hauschild: 1962) i a bastament en altres construccions (Hauschild, 1982: 81). En algun cas es constata la utilització d'un parament en pseudo *opus spicatum* incipient (fig. 3, b/n i color), més habitual en la tècnica de l'encofrat.

- Encofrat: tan sols es documenta a la fase constructiva original de l'edifici. S'inicia a partir de la primera filada, que és de maçoneria. Els calaixos de l'encofrat són d'uns 0,80 m d'alçada, i s'utilitza material divers en la seva elaboració, majoritàriament pedra –que es col·loca amb la cara plana vista– i pedruscall, a més de pivots d'àmfora, fragments de *dolia*, *tegulae*, maons, fragments d'*opus signinum*, etc., que semblen abundar com més alt és el tram de la paret, potser per alleugerir-ne el pes. Sobretot en el coronament de les tongades s'observa l'ús de maons i *tegulae* per tal de deixar-les com més horitzontals millor (filades) (fig. 6, b/n i color). En alguns sectors s'observa la presència d'un parament en pseudo *opus spicatum* incipient (fig. 5), semblant al de construccions de la tardoantiguitat com el Puig Rom de Roses (Pericot *et alii*, 1952: 164, 171, lám. XLIII, 2 i 3; Hauschild, 1982: 74; Palol, 2004: 17, 21, 41, 45, sobretot fig. 4, 16, 19, 21); el *castellum* de Sant Julià de Ramis (Burch *et alii* 2005: 194; Burch *et alii*, 2006: 36, 43, fig. 23 i 24), l'edifici funerari de Sant Cugat del Vallès (Artigues *et alii*, 1997: 35), la fortificació de la Clusa Alta, prop del pas de Panissars (Burch *et alii*, 2006: 161; Pérez, 2012: 171), o l'edifici de la plaça del Rei (Beltrán de Heredia, 2007: 147).

És important destacar que la construcció per tongades serveix per poder anar entrelligant els murs entre ells. Les tongades es feien arribar fins al límit de l'angle, ara la paret d'un costat, ara l'altra, alternativament. D'aquesta manera quedaven ben trenades i es proporcionava una solidesa més gran a la construcció, sobretot en aquells llocs en què es troben tres murs en el mateix punt, com és el cas dels angles de l'octògon central.

4. Moltes de les observacions de la tècnica constructiva s'extreuen de l'informe d'Abans Serveis Culturals: Chorén, Parra, Salvadó, 2015 (vegeu nota 2).

Figura 5
Exemple de pseudo
opus spicatum
d'encofrat.
[Fotografia: Ramon
Coll]

Figura 6
Tongades i
verdugades.
[Fotografia: Ramon
Coll]

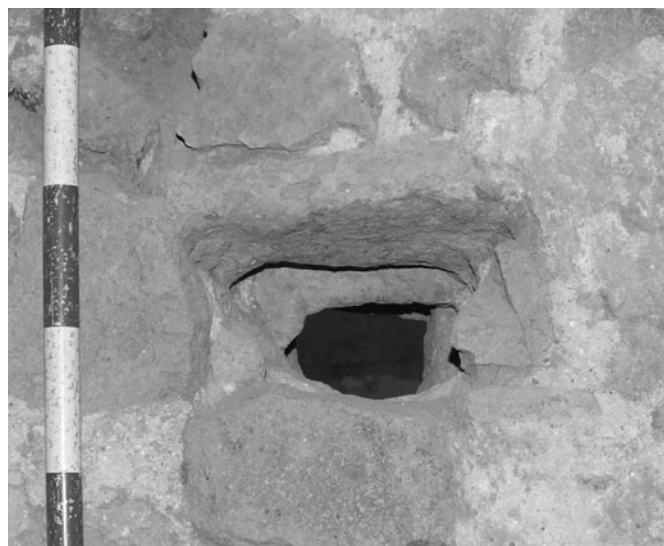
En els trams de mur fets amb la tècnica de l'encofrat s'observen una sèrie de forats producte de la construcció:

- a) De secció circular, d'uns 6 cm de diàmetre. Són el motllo resultant d'extreure les agulles dels encofrats. Sempre es troben al límit inferior de la tongada (fig. 3, esquerra, b/n i color).
- b) De secció quadrangular, d'uns 12 cm de costat. A voltes presenten una pedra o maó fent de sostre (fig. 7). Solen trobar-se a la part inferior de les tongades, allà on no hi ha els forats circulars, per la qual cosa se sospita que haurien pogut servir també per passar les agulles. Quan els trobem a la part superior de les tongades, aleshores és possible que servissin per subjectar les bastides de la construcció. Presenten un cert paral·lelisme amb els forats documentats a *Barcino* (Beltrán de Heredia, 2007: 155-156).
- c) Forats de biga: apareixen a l'àmbit 9, i sembla que a l'àmbit 20, i no corresponen a la fase constructiva sinó a la reutilització de l'edifici. Pot ser que es trobin en relació amb les bases en pedra que devien fer de suport dels pilars de fusta que hi devia haver allà, i que devien formar un altell, com també s'interpreta al *castellum* de Sant Julià de Ramis (Burch *et alii*, 2005: 200; Burch *et alii*, 2006: 45).

La pedra utilitzada per a la construcció de l'edifici, en qualsevol de les seves fases, és tota d'origen local. Es tracta fonamentalment de granodiorites, pòrfirs granítics, leucogranits i quarzites⁵.

3.1 L'ÚS DEL MAÓ, ELS PAVIMENTS I ELS MORTERS

En els brancals de les portes s'utilitza el maó, d'entre 20 i 30 cm de longitud per 8 cm de gruix. Les portes que donen accés a les grans estances quadrangulares tenen una llum d'entre 2,18 m (àmbits 9 i 20) i 2,23 m (àmbit 8), mentre que la resta solen fer 1,30 m, llevat dels accessos al *tepidarium* i al *caldarium*, amb una llum molt menor, de 0,80 m, i orientació en ziga-zaga destinada a evitar la fuga de calor. Es van usar maons *bessales* per a les *pilae* del *balneum*. Es

Figura 7
Forat quadrangular de bastida.
[Fotografia: Ramon Coll]

compten 24 *pilae* al *caldarium*, 24 al *tepidarium* i 10 a l'*alveus* del *caldarium*. En les restes de *suspensura* conservades s'observa l'ús de maons *bipedales*, així com algunes *tegulae* reaprofitades, que també són utilitzades per aplacar les dues xemeneies de l'*alveus* del *caldarium*.

El morter de calç de la construcció original del segle V dC és de color blanc, de granulometria mitjana i amb nòduls de calç i gravetes que li fan d'àrid. Coincideix amb l'evidenciat al *castellum* de Sant Julià de Ramis (Burch *et alii*, 2006: 38). A les reformes observades durant la segona fase d'ocupació de l'edifici, entre finals del segle V i el VI dC, s'observa un morter fet amb terra, amb més o menys gravetes, de color vermellós marronós. És just el contrari del que trobem a *Barcino*, amb un morter marronós en el segle V i molt blanc en el VI dC (Beltrán de Heredia,

5. Chorén, Parra, Salvadó, 2015 (vegeu nota 2).

2007: 148, 157).

Els paviments documentats, tant de la primera com de la segona fase, solen ser fets en *cocciopesto*, com els de la zona del *balneum*. També trobem restes de paviments de calç, com a l'àmbit 8, i de terra trepitjada, tots molt similars als documentats a *Barcino* (Beltrán de Heredia, 2007: 159, 164), a Sant Cugat (Artigues *et alii*, 1997: 35) o al *castellum* de Sant Julià de Ramis (Burch *et alii*, 2006: 38, 55). En el nostre cas res no testimonia l'existència de paviments més luxosos, ni d'*opus tessellatum* ni d'*opus sectile*. Això, sumat a la inexistència d'altres elements sumptuaris, ha fet pensar que o bé la construcció restà parcialment inacabada durant la primera fase, o que si van existir foren espoliats a consciència en un moment posterior.

Allà on s'han conservat els revestiments o enlluïts de les parets, s'observa que els de la primera fase són més blancs i fins. Se'n troben als àmbits 1, 5, 9 i 20. Per contra, els de la segona fase d'ocupació acostumen a ser més vermello-sos, ja que inclouen ceràmica trinxada (àmbits 1 i 5). En alguns llocs molt puntuals queden escadusseres restes de la pintura original, vermello-sa sobre superfície blanca, cas dels àmbits 9 i 20. Destaca també un fragment de revestiment trobat caigut a l'àmbit 7, amb tres franges de colors.

4. La datació de l'edifici octogonal

Els nivells de construcció no es van poder datar durant l'excavació, ja que les banquetes de fonamentació de l'edifici aparegueren sense cap resta de material. Per aquesta raó vam intentar la datació absoluta mitjançant anàlisi de tres mostres de morter preses de la part inferior de les parets del *tepidarium*. Es van prendre amb l'equip de la Universitat Acadèmia d'Åbo (Finlàndia) i amb l'AMS ¹⁴C Dating Centre de la Universitat d'Århus (Dinamarca). El resultat ha estat inequívoc, amb un nivell de confiança del 95,4% i una datació compresa entre els anys 420 i 540 dC (Prevosti *et alii*, 2016). Atès que els estrats de destrucció es daten en el segle V, hem de pensar que la construcció s'ha de situar amb anterioritat, per tant a partir del 420 i abans del final del segle.

5. Conclusions

Durant els treballs d'excavació els nivells de construcció no es van poder datar, atès que, com s'ha explicat, les banquetes de fonamentació de l'edifici eren de la mateixa amplada que els fonaments, aixecats mitjançant l'encofrat perdut, i per tant no contenien cap resta de material datable. Ara bé, com s'ha vist, la tècnica constructiva ens sembla dels segles IV, V o VI. El tipus arquitectònic també s'hi adiu. D'altra banda, els estrats excavats dins de l'edifici que donen la cronologia més antiga daten del segle V. El pavelló de Can Ferrerons, dins de l'extens jaciment de la Gran Via–Can Ferrerons, va allotjar les darreres etapes de vida d'aquesta important vil·la romana. Hi trobem reflectides les tècniques constructives típiques dels edificis nobles de la tardoantiguitat, així com les fases d'ocupació, ruralització i reducció de l'espai domèstic tan característiques de les etapes finals de les vil·les romanes.

BIBLIOGRAFIA

- ARTIGUES, P. LL.; BLASCO, M.; RIU-BARREDA, E.; SARDÀ, M. 1997. "Les excavacions arqueològiques al monestir de Sant Cugat del Vallès o d'Octavià (1993-1994). La fortalesa romana, la basílica i la implantació del monestir". *Gausac*, 10. Sant Cugat del Vallès. pp. 15-76.
- BELTRÁN DE HEREDIA, J. 2007. "Arquitectura y sistemas de construcción en *Barcino* durante la antigüedad tardía. Materiales, técnicas y morteros: un fósil director en el yacimiento de la Plaza del Rey". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 05. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona. pp. 142-169.
- BOSCH, M.; COLL, R.; FONT, J. 2002. "La vil·la romana de Can Ferrerons a la llum de les darreres intervencions. Propostes d'actuació arqueològica i de patrimonialització per a Premià de Mar". *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu-Arxiu de Santa Maria. Mataró. pp. 53-70.
- BOSCH, M.; COLL, R.; FONT, J. 2005. "La vil·la romana de Can Ferrerons (Premià de Mar, Maresme). Resultats de les darreres intervencions". *Tribuna d'Arqueologia 2001-2002*. Generalitat de Catalunya. Barcelona. pp. 167-188.
- BURCH, J.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, LL.; SAGRERA, J.; SUREDA, M.; VIVÓ, D. 2005. "El *castellum* de Sant Julià de Ramis (Gironès). Darreres novetats". *Tribuna d'Arqueologia 2001-2002*. Generalitat de Catalunya. Barcelona. pp. 189-205.
- BURCH, J.; GARCIA, G.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, LL.; SAGRERA, J.; SUREDA, M.; VIVÓ, D.; MIQUEL, I. 2006. *Excavacions arqueològiques a la muntanya de Sant Julià de Ramis, 2. El castellum*. Ajuntament de Sant Julià de Ramis. Institut del Patrimoni Cultural. Girona.
- CARBONELL, C. 2009. "Noves aportacions a l'estudi de la *pars rustica* de la vil·la romana de Can Ferrerons (Premià de Mar): el recinte de Llevant", a Revilla, V.; González, J. R.; Prevosti, M. (eds.): *Actes del Simposi: Les vil·les romanes a la Tarraconense*, vol II. Monografies 11. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona. pp. 139-154.
- CLARIANA, J.F.; PREVOSTI, M. 1994. "Un exemple de ruralització a l'antiguitat tardana: la vil·la romana de Torre Llauder". *III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. pp. 117-126.
- COLL, R. 2004. *Història arqueològica de Premià*. Ajuntament de Premià de Mar. Premià de Mar.
- COLL, R. 2009^a. "La vil·la romana de Can Ferrerons (Premià de Mar, El Maresme)". *Auriga. Revista de divulgació i debat del món clàssic*, 55. Barcelona. pp. 10-12.
- COLL, R. 2009^b. "Les darreres novetats arqueològiques a Premià de Mar (anys 2004-2007)". *XXV Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu-Arxiu de Santa Maria. Mataró. pp. 209-232.
- COLL, R. 2015. "L'edifici octagonal romà de can Ferrerons". *Full d'informació*, 335. Societat Catalana d'Arqueologia. Barcelona. p. 4.
- COLL, R.; PREVOSTI, M.; BAGÀ, J. (en premsa): "Primeros resultados del estudio del taller anfórico de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)". *III Congreso Internacional de la SECAH-Ex Officina Hispana. Amphorae ex Hispania. Paisajes de producción y de consumo (2014)*. Tarragona.
- GARCIA, G.; MORO, A.; TUSET, F. 2009. *La seu episcopal d'Ègara. Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX. Documenta*, 8. Tarragona.
- GARCIA-ENTERO, V., 2005. *Los balnea domésticos -ámbito rural y urbano- en la Hispania romana*. Anejos de Archivo Español de Arqueología XXXVII. Madrid.
- GARCIA-ENTERO, V., 2005-2006. "Las transformaciones de los *balnea* rurales domésticos durante la antigüedad tardía en *Hispania* (ss. IV-VI)". *CuPAUAM* 31-32. Madrid. pp. 61-82.
- HAUSCHILD, Th 1982. "Técnicas y maneras de construir en la arquitectura paleocristiana hispánica". *IX Symposium de Prehistòria i Arqueologia Peninsular. II Reunió d'Arqueologia paleocristiana Hispànica*. Institut d'Arqueologia i Prehistòria. Barcelona. pp. 71-84.
- PALAHÍ, LL.; NOLLA, J. M., 2010. Felix Turissa. *La vil·la romana dels Ametllers i el seu fundus (Tossa de Mar, la Selva)*. "Documenta", 12. ICAC. Tarragona.
- PALOL, P. de .2004. *El castrum del Puig de les Muralles de Puig Rom (Roses, Alt Empordà)*. Museu d'Arqueologia de Catalunya. "Sèrie Monogràfica", 22. Girona.
- PÉREZ, V. LL. 2012. "Late Roman and Visigothic Military Fortifications in *Conventus Tarraconensis (Hispania)*: The Organization of

---

Border Defense". *Aquila Legionis*, 15. Signifer Libros. Salamanca. pp. 165-202.

PERICOT, LL.; COROMINAS, J. M.; OLIVA, M.; RIURÓ, F.; PALOL, P. de 1952. *La labor de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Gerona durante los años 1942 a 1948*. "Informes y Memorias", 27. Madrid.

PREVOSTI, M. 1981. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Illuro*. Caixa Laietana. Mataró.

PREVOSTI, M.; CLARIANA, J. F. 1993. "Aproximació a l'estudi de l'Antiguitat Tardana a la vil·la romana de Torre Llauder". *X Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró, pp. 61-86.

PREVOSTI, M.; COLL, R.; BAGÀ, J. 2015. "Sobre el moment fundacional de la vil·la romana de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)". *II Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic Tarraco Biennal 2014*. Tarragona. pp. 199-205.

PREVOSTI, M.; LINDROOS, A.; HEINEMEIER, J.; COLL, R. 2016. "AMS ¹⁴C dating at Can Ferrerons, a Roman octagonal building in Premià de Mar, Barcelona". *Journal of Archaeological Science: Reports* 6. pp. 275-283. <http://authors.elsevier.com/sd/article/S2352409X16300402>

PUCHE, J. M.; PREVOSTI, M.; PADRENY, J. M.; COLL, R. 2014. "El edificio de Can Ferrerons, estudio métrico y arquitectónico". J.M. Alvarez, T. Nogales i I. Rodà (eds.): *XVIII CIAC. Centro y periferia en el mundo clásico*. Vol. II. Mèrida. pp. 1077-1081.

RIPOLL, G.; ARCE, J. 2001. "Transformación y final de las villae en occidente (siglos IV-VIII): problemas y perspectivas". *Arqueología y Territorio Medieval*, 8. Universitat de Jaén. Jaén. pp. 21-54.

SCHLUNK, H.; HAUSCHILD, T. 1962. *Informe preliminar sobre los Trabajos realizados en Centcelles*. "Excavaciones Arqueológicas en España", 18. Madrid.